

Andreja Ažber
David Vidmar Čeru

O NEKATERIH KNJIGAH, KI SO IZŠLE V ZADNJIH LETIH NA ŠALEŠKEM

Knjižnica Velenje že leta polni časopisni prostor velenjskega tednika *Naš čas* z informacijami o knjižnih novostih. Na zadnjih straneh tega časopisa je med TV programi in osmrtnicami rubrika s prozaičnim naslovom *Knjižni kotiček*. Po svojem izboru in okusu knjižničarji v njej predstavljamo knjige, ki so nam blizu. Prostora je toliko, da so vsaki knjigi odmerjene skromne vrstice s splošnimi informacijami in vtisi o posamezni knjigi, kar pa je premalo za resnejšo oceno. V predzadnji številki tega zbornika smo prvič predstavili knjige lokalne produkcije in knjige o lokalnem okolju ter jih z obsežnejšimi opisi in kritiko predstavili tako, kot si zaslužijo. A zadnja leta nikakor niso čas kulturnega spanca in ponovno so nastale številne knjige in publikacije, ki, ko so zbrane na enem mestu, razodevajo bogato knjižno kulturo v Šaleški dolini. Na tem mestu nikakor ne moremo objaviti vsega gradiva, izdanega v Šaleški dolini, objavljamo pa zato izbor publikacij, ki po mnenju uredništva zaradi njihove domoznanske, estetske ali pa strokovne drže predstavljajo pomembne mejnike v razvoju knjižne in literarne bere na Šaleškem.

Pina Špegel, *Spominska obeležja NOB v občini Šoštanj*, 2021

Spominska obeležja so eden najpomembnejših gradnikov vsesplošne ljudske zgodovinske zavesti. So gradnik ne le našega razumevanja preteklosti, temveč služijo tudi kot temeljni pripomoček za izgradnjo mitologije, na osnovi katere ustvarjamo našo samopodobo in obenem legitimiramo svoje oblastvo. Trenutno predstavljajo miti narodnoosvobodilnega

boja skupaj z miti o vojni za samostojno Slovenijo 1991 najpomembnejše gradnike v slovenski narodni identiteti. So elementi, ki omogočajo našo samoidentifikacijo, in elementi, ki usmerjajo naše delovanje znotraj skupnosti. Občina Šoštanj je, kakor mnoga druga območja Slovenije, izkusila tegobe 2. svetovne vojne, in spomin na to dobo je pomagal sooblikovati zdajšnjo šoštanjsko »lokalidentiteto«. Po vojni so nastala številna obe-

ležja narodnoosvobodilnemu boju, saj je bila Šaleška dolina eden pomembnejših krajev, kjer so se odigravali na trenutke za celotno državo ključni vojni dogodki. V Šoštanju je že oktobra 1941 prišlo do upora proti okupatorju, maja 1945 pa je bila v taisti občini celo podpisana kapitulacija nemških sil za jugovzhodno Evropo. V knjigi sledi uvodni študiji o najpomembnejših vojnih dogodkih, ki so se pripetili v Šoštanju in Šaleški dolini, še opis vseh spominskih obeležij, ki so bila postavljena po vojni. Z bogatim izborom literature, številnimi viri in slikovnim gradivom je knjiga *Spominska obeležja NOB v občini Šoštanj* delo, ki ga predlagamo vsakemu, ki ga zanima

obdobje 2. svetovne vojne na Šaleškem, obenem pa odličen pripomoček za nadaljnje raziskovanje.

DVČ

Aco Ferenc, *Beg z Lastovkami*, 2021

Beg z lastovkami je brutalno iskren roman o odrasčanju, stremljenjih in pobalinskih podvigih družčine prijateljev na pragu sedemdesetih let prejšnjega stoletja v Šaleški dolini. Dogajalni prostor sta mesti Štanj, Trenje in naselje Hapane, dinamiko dogajanja pa nato pospešita še potep glavnega protagonista Žaca in njegove družčine na morje ter kratek pobeg Žaca in Mirča pred roko pravice v Francijo. Vrnitev v Štanj, kjer se juha seveda ne poje tako vroča, kot so jima jo zakuhali drugi, začrta konec romana in tudi obdobje odrasčanja glavnih protagonistov. Roman pretanjeno razkriva šaleške značilnosti »zeitgeista« uporniške kontrakulture, ki jo je prav v tistem obdobju sijajno prikazal kultni Hopperjev film *Goli v sedlu* (*Easy rider*) in je vsekakor ne gre zreducirati zgolj na miroljubno hipijevstvo. Nekoč Titovi cicibani z ruticami so zdaj uporniki z razlogom, kajti svoj dom s strogimi in čustveno

hladnimi starši doživljajo kot življenje v kasarni. Upirajo se avtoritetam nasploh in prepuščeni samim sebi razbijajo monotonijo socialističnega vsakdana. Živijo samo za danes, za jutri jim ni mar, prav tako tudi ne za komunistično partijo, samoupravljanje in zmagovite bitke partizanov. Pravico do dolgih las in minikril razumejo kot temeljno pravico do samoizražanja. V svobodni ljubezni si krojijo svoja pravila in se bolj ali manj držijo etičnega ko-

dekso, ki velja med prijatelji. Svoj vsakdan si popestrijo tudi z malimi krajami – še posebej imenitne so kraje tranzistorjev znamk Grundig in Blaupunkt, ki so bili sicer dražji od koles, za uresničevanje svojih ciljev in želja pa se znajo izkazati tudi pri težkem fizičnem delu. Dinamika pripovedi je izdatno začinjena tudi s pretepi; štiri klope iz Trenja (med njimi tudi gimnazijci), Štanja in Hapan so komaj čakale na priložnost, da si dajo duška. Docela iskreno je prikazan tudi zapleten odnos družčine do priseljencev, ki ni temeljil na nacionalizmu, temveč na nejevolji, ker so imeli kratkolasi Bosanci prednost pri zaposlovanju. Glavni protagonist Žac politike ne mara in ji ne verjame, kljub temu pa paradokсно izrazi svoje stališče v ganljivo naivni idealizaciji zahodnih držav »gnilega kapitalizma«.

Knjižni prvenec *Beg z lastovkami* Aca Ferencna ni le sočen zapis neke mladosti, temveč je nadvse dragoceno pričevanje markantnega šaleškega pripadnika generacije upornikov z razlogom.

AA

Miran Aplinc, *110 let mesta Šoštanj, 2021*

V letu 2021 praznuje Šoštanj 110. obletnico pridobitve mestnih pravic in v sklopu praznovanj in proslav je med dru-

gim prišlo pod pokroviteljstvom Občine Šoštanj tudi za izdajo knjige *110 let mesta Šoštanj*, ki kronološko, s kratkimi gesli in bogatim izborom slikovnega gradiva orisuje bogato zgodovino Šoštanja vse od prvih omemb vitezov Šoštanjskih v oddaljenem 12. stoletju in do ustanovitve druge Šoštanjske občine ter do današnjega dne. Knjiga

obsega 791, kronološko si sledečih gesel in tako predstavlja pravo zakladnico podatkov, ki bodo marsikomu olajšale razumevanje zgodovine Šoštanja in Šaleškega okoliša. Kratka,

a natančna in skrbno oblikovana gesla dajejo oris vseh najpomembnejših dogodkov in sprememb, ki so se pripetile v Šoštanju v tem dolgem zgodovinskem loku. Je tudi odličen pripomoček tako za resne raziskovalce zgodovinopisja in domoznanstva, ki jim bo kronološko ogrodje olajšalo raziskovanje, kot tudi za ostale bralce, ki jih čaka ob pestrem slikovnem izboru prava poslastica.

DVČ

Miran Aplinc, *Letalstvo v Šaleški dolini po drugi svetovni vojni in 50 let delovanja Šaleškega aerokluba*, 2021

Leta 2016 je izpod peresa Mirana Aplinca izšla knjiga *Letalstvo v Šaleški dolini do konca druge svetovne vojne*, v letošnjem letu (2021) pa smo pričakali še naslednji del te literarne sage, ki opisuje razvoj letalstva na tem ob-

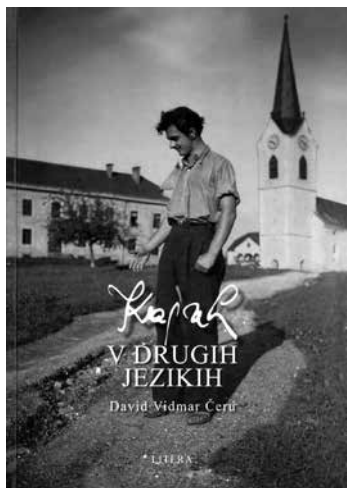
močju po 2. svetovni vojni in vse do danes. Medtem ko so bili zgodnji začetki letalstva v zlatih 20. letih drobtinčarski in brez večjih in daljnosežnih uspehov, pa je obdobje po osvoboditvi prineslo velike spremembe. Zgodnja po-vojna leta so bila še čas ob-nove in zategnjenih pasov, sredi 50. let pa se je pričel obširnejši razvoj, začeni s ustanovitvijo aerokluba v Lajšah pri Šoštanju. Temu je sledila več desetletij tra-jajoča rast, v sklopu katere

se je letališka dejavnost v Šaleški dolini razvila v eno najbolj-ših in najobsežnejših na Slovenskem. Obsežna monografija ponuja bralcu mnogo zanimivih podatkov, pester izbor sli-kovnega gradiva pa naredi branje še nazornejše.

DVČ

David Vidmar Čeru, *Kajuh v drugih jezikih*, 2021

Avtor v obsežni monografiji *Kajuh v drugih jezikih* najprej z zgodovinsko natančnostjo predstavi zeitgeist življenjske in ustvarjalne poti pesnika Karla Destovnika - Kajuha. V nadaljevanju pretanjeno izriše idejne in literarne tokove, ki so vplivali na Kajuhov umetniški izraz, in osvetli

psihološki aspekt njegove lirike. Kratkemu opisu publicistične zgodovine Kajuhovih zbirk sledi podroben pregled prevajanja Kajuhovega opusa, ki se je pričelo že v prvih letih po koncu 2. svetovne vojne, posamična Kajuhova dela pa so se prevajala že prej. Kajuh je bil preveden v triindvajset jezikov. Knjiga je zbirka posamičnih prevodov z navedbo prevajalca, pesmi pa si sledijo po kronološkem vrst-

nem redu nastanka in so razdeljene na pred- in medvojne. Posamični prevodi sledijo slovenskemu originalu. Monografija je dragocena tudi zaradi fotografij osmih naslovnih prevodov Kajuhovih del v tujih jezikih in fotografij rokopisov ter štirinajstih fotografij eminentnih prevajalcev s kratko predstavitvijo.

AA

Franč Križnar, *Kajuh v glasbi*, 2021

Karel Destovnik - Kajuh je dandanes poznan kot eden najpomembnejših slovenskih pesnikov, a le redki so, ki poznajo obsežen opus njegovih uglasbenih pesmi. V sklopu projekta obeležitve 100. obletnice Kajuhovega rojstva je bila leta 2021 kot prva od sedmih knjig izdana monografija *Kajuh v glasbi* avtorja Franca Križnarja. Obsežni uvodni študiji

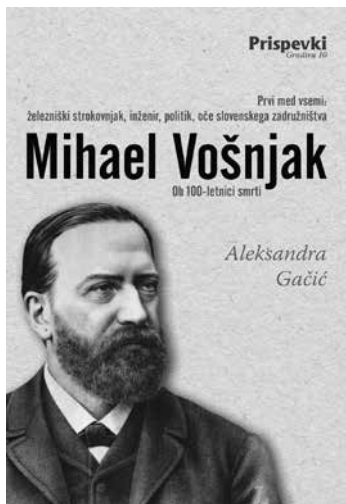

o vlogi glasbe v Sloveniji v času prve Jugoslavije, medvojnega obdobja in glasbene ustvarjalnosti v NOB sledi seznam vseh Kajuhovih uglasbenih pesmi za otroške, ženske, moške in mešane pevske zборе, opremljen z notnimi zapisi.

DVČ

Aleksandra Gačič, *Prvi med vsemi: železniški strokovnjak, inženir, politik, oče slovenskega združništva Mihael Vošnjak*, 2021

V času praznovanja 110. obletnice pridobitve mestnih pravic Šoštanja ter ob 100. obletnici Vošnjakove smrti je izšla

druga biografska monografija avtorice Aleksandre Gačič, tokrat na temo Mihaela Vošnjaka, osebnosti, ki je s svojim delovanjem omogočila prehod Šaleške doline iz dokaj zapostavljene in s svetom nepovezane doline v industrijsko usmerjeno dolino nove dobe »moderne.« V monografiji je predstavljena Mihaelova življenjska pot, njegova kariera in uspehi, povezani z razvojem železniške in združniške

mreže na Šaleškem in obširnejšem Slovenskem, ter njegova poslednja leta v Gorici in Švici. Še posebej so izpostavljene njegove družinske vezi, zdravstvene težave, vez z rodno Šaleško dolino, življenje v Celju in njegov vpliv na delovanje sina Bogumila Vošnjaka.

DVČ

Vlado Vrbič, *Prestreljene sanje*, 2020

Roman *Prestreljene sanje* avtorja Vlada Vrbiča je eden najvidnejših zgodovinsko-biografskih romanov, postavljenih

v okoliš Šaleške doline. Je pripoved o življenju Karla Destovnika - Kajuha, vse od najzgodnejšega otroštva do njegovega vstopa v okrutni svet, ki ga je na vsak način želel izboljšati. Roman prepleta natančno raziskano zgodovinsko dogajanje na Slovenskem med 2. svetovno vojno z biografskimi podatki iz pesnikovega življenja. Z močnim nanašanjem na dejstva, pisma, pesmi, zgodovinsko gradivo, ohranjeno zapuščino in spoznanja prejšnjih generacij preučevalcev Kajuha je bila ustvarjena prelepa zgodba o smrti in življenju, bojznih in upanju, o porazu in zmagi.

DVČ

Miran Aplinc, »Morda bodo prišli še tako časi, ko boste morali jesti tak kruh, kjer bodo špice ven gledale«, 2019

Ko je govora o vojni, ljudje večinoma pomislijo na konjeniške galope, infanterijske juriše, na topove in granate,

tanke in letala. A vojna ni samo bojevanje na fronti, pomeni tudi mobilizacijo celotnega prebivalstva. Ko so usodni streli Sarajeva 1914. leta pahnili Evropo v do tedaj največjo med

vojnami, je prebivalstvo v zaledju izkusilo pomanjkanje, stanje vojnega gospodarstva in državne preskrbe. Šoštanj nikakor ni bil izjema in v štirih letih vojne in prevratne dobe, ki je sledila razpadu cesarstva, se je v tem mestu spodnje Štajerske razvila obširnejša mreža preskrbe civilnega prebivalstva. Miran Aplinc v tej monografiji orisuje, kako se je to pripetilo, kako so se spremenile cene in dostopnost živil, kako je bilo z delovno silo,

s črnoborznistvom, varčevanjem, cenami, obrtjo in industrijo v časih vojne ljudske mobilizacije. Odlična študija razodeva nove podatke na mnogokrat spregledan aspekt na 1. svetovno vojno in njenega vpliva na vsakdan civilnega prebivalstva.

DVČ

Miran Lukaček, *Premogovniška dejavnost in njen vpliv na površinsko območje Šaleške doline*, 2019

Šaleška dolina je v 19. stoletju doživela preporod svoje identitete, ko so ruralno usmeritev zamenjale nove, pretežno gospodarske in rudokopne panoge. Do preloma v 20. stoletje je rudniška dejavnost postala ena najpomembnejših gospodarskih panog v dolini in vse do današnjega dne usmerja nadaljnji gospodarski razvoj, njen vpliv pa se kaže tudi v kulturi, prosveti in celo arhitekturi. Mnogim je razvoj rudarstva v Šaleški dolini poznana zgodba, saj so kot zaposleni v rudokopni industriji sami izkusili to delo. Toda veliko

ljudem je nepoznana obširnejša, zgodovinska plat premogovništva na Šaleškem. V svoji knjigi Lukaček predstavlja razvoj premogovništva na Šaleškem in obenem prikazuje, kako je ta dejavnost vplivala na podobo same doline. Knjiga, opremljena s številnimi slikami, kartografskim gradivom, ilustracijami in shemami postopnega spreminjanja površinskega območja Šaleške doline, je čtivo, ki bo privabila tako

resne raziskovalce gospodarske zgodovine, geologije, a obenem zaradi lahkotnega sloga pisanja navdušila mnoge ljubiteljske bralce.

DVČ

Bojan Glavač, *Velenjske zgodbe 2*, 2019

Izpod peresa prvega ravnatelja gimnazije, čarodeja, gobarja ... Bojana Glavača je tri leta po izidu prve zbirke krajših proznih besedil izšla še druga knjiga serije o velenjskem vsakdanu. Kakor že v prejšnji številki so tudi *Velenjske zgodbe 2* polne duhovitih anekdotičnih spominov na polpreteklo dobo in avtorjevo otroštvo. *Velenjske zgodbe 2* popeljejo bralca skozi idilično odraščanje v Velenju in so prelep pri-

kaz odraščanja v Šaleški dolini v sredini prejšnjega stoletja; v času, ko so se prepletali elementi brezskrbnosti skorajda idiličnega otroštva in bridkosti medvojnih ter ideološko obremenjenih let. Knjiga je ogledalo, ki odseva potek življenja Velenjčana v najpristnejši obliki – ne v obliki natančno pre-sejanega biografskega sestavka, marveč kot surovi spomini, neobteženi s potrebo po historični natančnosti in brezosebni analitičnosti. Zaradi pristnih izlivov občutenja tolikšnih pomembnih dogodkov lokalne zgodovine so *Velenjske zgodbe* 2 tako priročno kot tudi pomembno domoznansko besedilo.

DVČ

**Miran Ahtik, Aleksander Cvar, Jože Melanšek,
Vinko Mihelak, Niko Purnat in Anton Šeliga,
*Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih
osamosvajanja Slovenije*, 2018**

V zadnjih letih je nastalo veliko publikacij, povezanih s polpreteklo zgodovino, na proces razpadanja Jugoslavije in osamosvajanja Slovenije. Velikokrat se orisujejo veliki, vsedržavni dogodki, vezani na proces ustalitve nove države. A potrebno je orisati še eno plat te zgodbe, in sicer to, naveza-

no na lokalni okoliš. Odločilni dogodki osamosvajanja Slovenije so bili v veliki meri odvisni od lokalnih razmer in zmožnosti posamičnih občin, statističnih in upravnih enot ter posamičnih regij,

ki so z organizacijo Teritorialne obrambe, splošno mobilizacijo ljudskih množic in s pripravo na oborožen spopad omogočile, da se je preprečil spopad z veliko žrtvami. Šaleška in Savinjska dolina pri tem nikakor nista izjemi; tudi tukaj so nastajala tajna skladišča orožja, tudi tukaj je prišlo do mobilizacije, priprave civilne obrambe, blokad in manjših mane-

vrov. V tej 2018. leta izdani knjigi je slednje odlično orisano, bogat izbor slikovnega in kartografskega gradiva pa bralca popelje v burno dogajanje rojevanja naše države v 90. letih.

DVČ

Risto Stojanovič, *Maj 1945: vojaški dogodki, ki so zaznamovali Šaleško dolino*, 2018

O 2. svetovni vojni na Slovenskem je bilo zapisanega že mnogo, prav tako je bilo že veliko zapisanega o dogodkih, ki so se zvrstili v Šaleški dolini. A Stojanovičeva knjiga *Maj 1945: vojaški dogodki, ki so zaznamovali Šaleško dolino* razodeva obilico novih podatkov, ki bolje prikazujejo zaključne

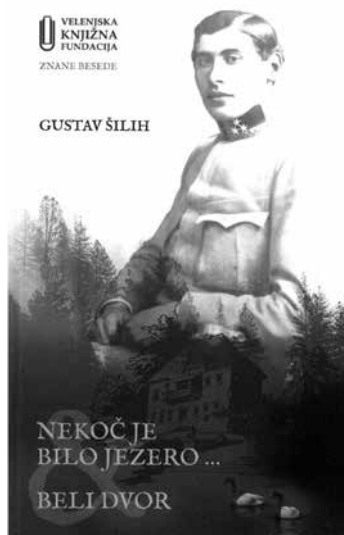
faze tega konflikta na Slovenskem, obrazložijo, kakšno vlogo je pri tem odigravala Šaleška dolina, in opisujejo, kako so to odločilno fazo nemškega umika občutili prebivalci Šaleške doline, člani partizanskega vojsstva in nemških oboroženih sil. Z bogatim seznamom virov in literature, številnimi slikami, posamičnimi zemljevidi in raznimi dokumenti je Stojanovičevo delo knjiga, ki odpira nova spoznanja

in nova vprašanja, ki bodo pripomogla k boljšemu razumevanju dogodkov pred več kot osemdesetimi leti in ki so še dandanes pomemben del tako lokalne kot državne mitologije.

DVČ

Gustav Šilih, *Nekoč je bilo jezero ... (dolinska bajka) [in] Beli dvor (mladinski roman)*, 2018

Ob praznovanju 125. obletnice rojstva slovenskega pedagoga, mladinskega pisatelja in Majstrovega borca Gustava Šiliha je izšla pod pokroviteljstvom knjižnice Velenje jezikovno posodobljena izdaja njegovih zbranih proznih del. Kot eden najvidnejših šaleških prozaistov je Gustav Šilih v

svojih mladostnih letih spisal dva romana, *Nekoč je bilo jezero ...*, 1921. leta izdani zgodovinski roman, in 1938. leta delo *Beli dvor*, slovenski mladinski roman. Že v času izida sta bila romana priznana med tedanjim literarno-kritičnim občestvom tako zaradi izjemnega obsega kot tudi stilističnim prvin in same narativne ambicioznosti. Še posebej drugi roman je v politično naelektrenih letih po natisu dosegel presenetljiv uspeh v slovenskem narodnem, liberalnem in tudi katoliškem taboru.

Obe deli sta sedaj zbrani v skupni publikaciji, v drugem jezikovno posodobljenem ponatisu.

DVČ

Milojka Bačovnik Komprej, *Prelistani obrazi* (serija štirih zvezkov), 2017

V letih 1997–2015 so se v šoštanjskem *Listu* pojavili številni intervjuji z osebami, delujočimi v Občini Šoštanj, ki so v neki meri vplivali na kulturno udejstvovanje, politiko in upravo skupnosti, odigrali pomembno vlogo v športnih

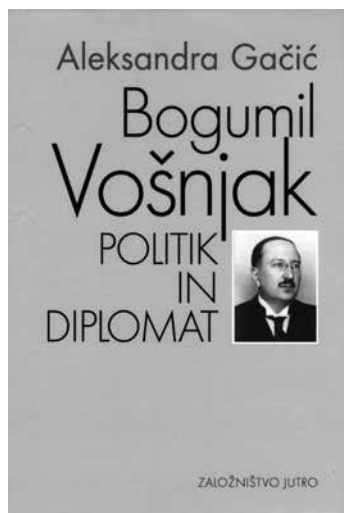

dejavnostih in tekmovanjih, usmerjali gospodarski razvoj občine ali pa kakorkoli drugače pripomogli k razvoju skupnosti. Leta 2017 je bilo zbranih in prvič izdanih v serijski publikaciji preko sto intervjujev, priročna izdaja pa lahko predstavlja pomemben delež za domoznansko raziskovanje Šaleške doline in njenih ljudi.

DVČ

Aleksandra Gačić, *Bogumil Vošnjak: Politik in diplomat, 2017*

Monografija zgodovinarke Aleksandre Gačić je eden prodornejših biografskih sestavkov o osebnosti, povezani s

Šaleško dolino, zato služi kot odličen primer za nadaljnja biografska raziskovanja. V knjigi je avtorica predstavila življenje in delo Bogumila Vošnjaka, enega pomembnejših slovenskih diplomatov v prvi polovici dvajsetega stoletja, ki je z neizmernimi napor prelevil Slovence iz naroda, ki je bil v očeh sveta le podaljšek Avstrijcev, v mednarodno prisoten narod z dovoljšno močjo, da je krojil ne le svojo

usodo, temveč tudi (so)usmerjal obširnejšo politiko celotne prve jugoslovanske države.

DVČ

Rok Poles, *Stopetkrat o Šoštanju v enem odstavku*, 2015

Ob 20. obletnici ustanovitve nove Občine Šoštanj,

105. obletnici pridobitvi mestnih pravic in 660. obletnici prve omembe trga Šoštanj je izpod peresa Roka Polesa izšla prav posebna knjiga, ki skupaj z lepimi ilustracijami in kratkimi opisi orisuje najpomembnejše zgodovinske dogodke, osebnosti, arhitekturne objekte, društva in vse drobnarije, ki dajejo Šoštanju svojo posebnost in prepoznavnost. Prva izdaja knjige vsebuje 105 gesel, v letu 2020 pa je ob pričakovani 110. obletnici

pridobitve mestnih pravic izšla še razširjena izdaja *Stodesetkrat* o Šoštanju v enem odstavku, prevedena tudi v angleški jezik.

DVČ

Tone Ravnikar, Lado Planko in Boris Golec, *Šaleški gradovi viteza Gadolle*, 2015

Mnogokrat se zazdi, da je raziskovanje najoddaljenejših epoh naše preteklosti drobnjakarska zadeva, ob kateri smo srečni, če zasledimo posamične drobce, ki razodevajo nove malenkosti, iz katerih se lahko sčasoma ustvari obširnejša zgodba. Le redkokdaj pa se zgodi, da se naleti na vir, ki v

večjem obsegu prinaša nove podatke in razširi naše védenje. A knjiga Šaleški gradovi viteza *Gadolle* zagotovo sodi v to kategorijo. Delo, opremljeno z odličnimi uvodnimi študijami in natančnimi prevodi Gadollovega teksta iz zgodnjenovoveške nemščine, razodeva ključne podatke o mnogoterih stavbah na Šaleškem, ki so krojile usodo doline in usmerjale njen nadaljnji razvoj. Za

raziskovanje srednjeveške zgodovine Šaleške doline je knjiga zagotovo eden najpomembnejših pripomočkov.

DVČ